

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ערב יום הכיפורים וליל יום הכיפורים

או פורים אז חכמים עקרו את הנדר שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. הלכה זו נמצאת בגמרא. והרמב"ם כשהוא רוצה לתת דוגמה של יו"ט דאורייתא הוא אינו מזכיר פסח או סוכות או שבועות פסחית אלא הוא מזכיר יו"ט באופן כללי, והוא מזכיר ערב יום כיפור וראש חדש. ולכן המחבר בהלכות ראש חדש אומר שלפי הרמב"ם תענית אסור בראש חדש מן התורה. והרמב"ם מזכיר שמה גם ערב יום כיפור. ודווקא לגבי ערב יום כיפור זה מובן שיש לומר שהוא מדאורייתא. אבל מה פתאום שנאמר שתענית אסור בראש חדש מדאורייתא? אין בראש חדש מצווה של שמחה. אין בראש חדש מצווה של כיבוד ועונג. הרמב"ם בפרק ג' הלכות נדרים הלכה ט' אומר: הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום שהנדרים חלים על דברי מצווה. וכן הנודר שיצום יום ראשון ויום שלישי כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום הכיפורים הרי זה חייב לצום ואין צריך לומר ראש חדש - זה דאורייתא - פגע בו חנוכה ופורים ידחה נדרו מפני הימים האלו הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרים הרי הן צריכין חזוק וידחה נדרו מפני גזרת חכמים עכ"ל. אבל כשהיו"ט הוא

מצווה לאכול בערב יום כיפור ולהרבות בסעודה. מהגמרא נראה שזו מצווה דאורייתא. הגמרא לומדת את זה מהפסוק בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם. הגמרא לומדת מפסוק זה שתי הלכות. מ"ד אחד לומד מפסוק זה ההלכה של תוספות יום הכיפורים. ותוספות יום הכיפורים הוא בוודאי מצווה דאורייתא. ויש מ"ד אחר שלומד מפסוק זה שיש מצווה לאכול בערב יום כיפור. אז כנראה שזה דין דאורייתא.

הרמב"ם בהלכות שבועות מדבר על ההלכה באחד שנדר להיות בתענית ויום טוב הוא כלול בנדר שלו האם הוא צריך לקיים את הנדר שלו או לא? אמנם אם הוא יקיים את הנדר הוא יצטרך לבטל את המצווה של סעודת יו"ט ושל עונג יו"ט. אבל הרי ההלכה היא שנדרים חלים על דבר מצווה. אם אחד נודר לאסור על עצמו נטילת לולב בסוכות אסור לו ליטול בסוכות את הלולב. לגבי זה נדר הוא יותר חמור משבועה. שבועה אינה חלה על דבר מצווה, ונדר כן חל על דבר מצווה. כשמדובר ביו"ט דאורייתא כמו ליל הסדר והוא נדר לא לאכול מצה אז אסור לו לאכול בליל הסדר. אבל אם מדובר במצווה דרבנן לאכול כמו חנוכה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

לכפרה. חייבים להביא בראש חדש קרבן מוסף. אבל הרמב"ם אומר שאפילו ערב יום כיפור הוא בכלל זה. בערב יום כיפור אין בכלל קדושת היום. אבל הרי התורה אומרת בתשעה בחדש. אז התורה מזכירה יום זה בשם שלו. התורה מזכירה את ערב יום כיפור כיום נפרד. כיחידה נפרדת של יום. ברור שאין מוסף בערב יום כיפור. אבל יש מדאורייתא חלות שם של ערב יום הכיפורים. אנו לא יודעים לגבי מה יש לערב יום הכיפורים חלות שם. אבל אין הפשט שהמצווה של אכילה בערב יום כיפור הוא מדאורייתא. האיסור של תענית הוא לא מדאורייתא, לא בראש חדש ולא בערב יום כיפור. אבל היום מצד עצמו כיחידה של זמן וכיחידה של יום יש לו חלות שם. לראש חדש בוודאי יש חלות שם. יש לראש חדש קדושת היום. אמנם בערב יום כיפור אין קדושת היום. אבל יש לו חלות שם של ערב יום הכיפורים.

אבל כולם מפרשים את דברי הרמב"ם שהמצווה של אכילה בערב יום כיפור הוא מדאורייתא.

יש במגן אברהם בסימן תר"ד שתי דעות על ההלכה של תחנון במנחה של יום לפני ערב יום כיפור. האם אומרים תחנון או לא אומרים תחנון מפני שבמנחה של ערב יום טוב לא אומרים תחנון? נקודת השאלה היא אם המצווה לאכול ולשתות בערב יום כיפור מתחיל בלילה של ערב יום כיפור או הוא מתחיל רק בבוקר של ערב יום כיפור? האם המצווה של אכילה ביום כיפור שייך גם ללילה או הוא שייך רק ליום? המגן אברהם מביא את שני הצדדים האלו. המגן אברהם אומר שהמנהג בזמנו היה לומר תחנון במנחה לפני ערב יום כיפור.

אנו היינו אומרים ששאלה זו אם הלילה הוא יו"ט או הלילה הוא לא יו"ט תלוי בהגדרת מצווה של אכילה ושתייה. מה הבסיס של מצווה זו? רש"י במסכת יומא מגדיר את המצווה של אכילה ושתייה

דאורייתא אז הנדר חל לבטל את המצווה של אכילה ועונג ביו"ט. והרמב"ם הזכיר כדוגמאות להלכה זו ראש חדש וערב יום כיפור. והמחבר בהלכות ראש חדש אומר שלדעת הרמב"ם אסור להתענות בראש חדש מדאורייתא.

והנה הרמב"ם כבר אמר שאם הנדר פגע ביו"ט אז הוא צריך לצום גם ביו"ט. אז למה הרמב"ם צריך להביא גם הדוגמאות של ערב יום כיפור וראש חדש? הפשט הא שהרמב"ם בא לחדש שלדין זה שהנדרים חלים לבטל את המצווה לא צריכים שהאיסור תענית יהיה מדאורייתא. אלא צריכים רק שהיום יהיה חלות של דאורייתא. שהיום כיחידה של יום יהיה לו חלות דאורייתא. שהיום כיחידה של יום יהיה מוזכר בתורה. בוודאי תענית מותר מדאורייתא בראש חדש. הוא בוודאי אסור רק מדרבנן. אבל קדושת היום של ראש חדש הוא מדאורייתא. מכיוון שהשם של יום מסוים זה מוזכר בתורה אז הוא בכלל ההלכה שנדרים חלים לבטל את המצווה, ואפילו כשמדובר בפרט אחד באותו יום שהוא רק מדרבנן. ראש חדש מוזכר בתורה. לא לגבי איסור תענית. אלא לגבי החובה להביא קרבן מוסף בראש חדש. יש ביום של ראש חדש קדושת היום. ממילא הדינים של יום זה, אפילו כשמדובר בדינים שהם רק מדרבנן, כבר אינם צריכים חיזוק. אנשים לא יזלזלו בדינים אלו - אף שהם רק מדרבנן - מכיוון שהשם של יום מסוים זה מוזכר בתורה כיחידה נפרדת של יום. ראש חדש הוא בוודאי ככה. ראש חדש הוא מן התורה. יש בראש חדש קדושת היום וזה מחייב בהבאת קרבן מוסף. ראשי חודשים

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

מצווה של הכנה גם לגבי המצוות עיננו והצום של יום כיפור. לגבי שבת כתוב והכינו את אשר יביאו. אז יום כיפור שהוא שבת שבתון והוא כולל גם צום אז המצווה היא להכין גם לצום. שבעצם האיסור מלאכה ומצוות עיננו נובעים ממקור אחד. שבת שבתון. אותו קדושת היום שאוסר במלאכה אוסר אותנו גם באכילה ושתייה. לכן יש הכנה גם לצום. ומכיוון שיש הכנה גם לעיננו מה נאמר לגבי הלילה? במצוות הכנה בערב שבת לשבת רק היום כלול במצווה זו. הלילה של ערב שבת אינו כלול במצווה זו של הכנה. המחבר באורח חיים סימן ר"נ סעיף א' אומר ישכים בבוקר ביום השישי להכין צרכי שבת. הכנה היא רק ביום. המצווה של הכנה מתחילה רק ביום ולא בלילה.

אבל יש אפשרות אחרת. יש לפרש את המצווה של אכילה ושתייה בערב יום כיפור אחרת. הרי בכל שבת יש מצווה של כיבוד ועונג. מה זה כיבוד? יתקן מלבושו. ומכבוד השבת שילבש כסות נקייה. ולא יהיה מלבוש החל כמלבוש השבת. מה זה עונג? כיבוד הוא בעצם להכין בערב שבת לשבת. איזה כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת [א] ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך: עונג הוא להתענג בשבת עצמו. הגמרא במסכת שבת אומרת וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד זה יום הכיפורים. למה? מפני שביום הכיפורים אין עונג. ביום הכיפורים יש רק כיבוד. בשבת יש עונג. אבל לקדוש ה' מכובד זה ביום כיפור. יכול להיות שיש קיום עונג ביום כיפור. אמנם אסור לאכול ביום כיפור. אבל זה הלכה שכל האוכל בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ועשירי. משיגים את הקיום עונג ביום כיפור על ידי העונג של ערב יום כיפור. ביום כיפור עצמו יש את הקיום

בערב יום כיפור כהכנה לצום של יום הכיפורים. אחד צריך להכין את עצמו לצום של יום הכיפורים. כמו שיש מצווה של הכנה לשבת - והיה ביום הששי יכינו את אשר יביאו - והכנה ליו"ט אז יש גם מצווה של הכנה ליום הכיפורים. לא מדובר במצווה של הכנה ליום כיפור לגבי האיסור מלאכה. אלא מדובר בהכנה ליום כיפור לגבי מצוות עיננו. יש מצווה נפרדת של הכנה לעיננו ולצום של יום הכיפורים. והרמ"א אומר - אמנם לא ברצון גמור - שזה שייך גם לערב תשעה באב. מפני שגם תשעה באב הוא תענית ציבור. אז יש מצווה של הכנה לתענית ציבור. ההלכה של תענו את נפשותיכם קיימת ביום כיפור לא בתורת יו"ט אלא בתורת תענית ציבור. ומכיוון שזה שייך ליום כיפור בתורת תענית ציבור אז זה שייך גם לגבי תשעה באב. רש"י ביומא דף פ"א: אומר דהכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות בעשרה. אז זה מפורש ברש"י. התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות בעשרה. הרמ"א מאוד זהיר כשהוא אומר שיש מצווה זו גם לגבי ערב תשעה באב. הרמ"א בסימן תקנ"ב סעיף ט' אומר ונהגו להרבות קצת בסעודה הראשונה שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים בו מבעוד יום כמו ביום הכיפורים. אז הרמ"א הוא כמו רש"י ביומא. שהמצווה של אכילה ושתייה בערב יום כיפור הוא קיום של הכנה. ברור שהיינו יכולים בקלות לומר שאמנם זה מצווה של הכנה, אבל מצווה זו של הכנה קיימת רק לגבי יום כיפור ולא לגבי תשעה באב. מפני שיום כיפור הוא שבת שבתון. אז כמו שיש מצווה של הכנה ליום כיפור לגבי איסור מלאכה אז יש

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

באורח חיים סימן תר"ה אומר: ויש מקומות כו' מחלוקתם כמ"ש האחרונים דפליגי אם הלילה ג"כ יו"ט או דוקא ביום ועיין של"ה ומ"א הביאו והעיקר שאין המצוה להרבות אלא ביום וגמ' ערוכה היא בכתובות ה' א' ועיין רש"י שם ד"ה אית ליה כו' אז זה מחלוקת בין האחרונים. ונקודת המחלוקת היא איך להגדיר את המצווה. האם היא מצווה של הכנה לקראת הצום? אז זה רק ביום כמו כל הכנות. והיה ביום השישי. או שזה שייך לקיום של עונג של יום כיפור. בזה שהוא אוכל בערב יום כיפור זה מעניק עונג ליום כיפור. ממילא מצווה זו מתחילה כבר בלילה. הגאון אומר שהמצווה היא רק ביום, ולא בלילה. אם זה הכנה אז זה קיום של עינוי. שזה לשון הדרשה: כאילו התענה בתשיעי ובעשירי. זה קיום עינוי. העינוי הוא ביום אחד, אבל הוא מקבל שכר על עינוי של שני ימים. יש קבלת שכר עבור שני ימים. אבל אם זה הלכה של עונג אז אין זה שייך לעינוי.

בימי הגאונים המנהג היה לומר בערב יום כיפור הרבה סליחות. אנו העברנו את ריבוי הסליחות לערב ראש השנה. החסידים בערב יום כיפור לא אומרים סליחות בכלל. אנו כן אומרים סליחות, אבל זה מאוד קצר. בלי וידוי. בלי שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. יש מעט מאוד אמירה של י"ג מדות. למה? מפני שהוא יום טוב. אבל אם זה מצוות הכנה אז למה ערב יום כיפור הוא יו"ט? למה שמצוות הכנה לצום יעשה את היום ליום טוב? אבל יש מחייב של יום טוב. זה מוכיח שערב יום כיפור הוא לא מצוות הכנה אלא הוא מצווה של עונג יום טוב. לפי רש"י זה רק מצוות הכנה. אז למה שיהיה יום טוב? וראינו שהרמ"א אומר שזה שייך גם לגבי תשעה באב. אז למה שערב יום כיפור יהיה יום טוב? אלא זה מוכיח שהמצווה לאכול ולשתות בערב יום כיפור היא מצווה של כיבוד ועונג שעל זה מכבדים את יום כיפור בזה שעושים את ערב יום כיפור ליו"ט. לכן ערב יום כיפור הוא יום טוב. מצוות

של לקדוש ה' מכובד. אבל אין הפשט שיום כיפור הוא לגמרי מופקע מהקיום של עונג. אלא העונג של יום כיפור מתקיים על ידי אכילה ושתייה בערב יום כיפור. והנפקא מינה בין שני הפירושים הוא מה הוא צריך לאכול. א המצווה של אכילה ושתייה בעיו"כ הוא משום הכנה אז זה לא משנה מה הוא יאכל. זה לא משנה איך הוא יעשה את זה. זה רק הכנה. אבל אם זה עונג אז הוא צריך לעשות את זה כפי ההלכות של שבת ויו"ט. ומכל הפוסקים נראה שערב יום כיפור נוהגים בו כמו ביו"ט. להרבות בסעודה. זה יו"ט הלכה. מפני שמצוות עונג של יום כיפור מתקיימת על ידי אכילה ושתייה בערב יום כיפור. כשהגמרא אומרת כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה בתשיעי ובעשירי הפשט הוא שהיו"ט של יום כיפור הוא נשלם על ידי אכילה בערב יום כיפור. היום כיפור מתקיים על ידי המיזוג בין יום כיפור לערב יום כיפור. ביום כיפור עצמו יש עינוי פלוס כיבוד. ובערב יום כיפור יש עונג. הקיום של יום כיפור הוא מורכב מיום כיפור עצמו בעשיית המצוות של יום כיפור ביחד עם ערב יום כיפור.

לפי זה מה נאמר לגבי הלילה? אם הקיום הוא קיום של עונג והקיום של יום כיפור מורכב גם מערב יום כיפור שהקיום מורכב משני ימים, אז מסתבר שהמצווה מתחילה כבר בלילה. שהיום הולך אחר הלילה. היום מתחיל מהלילה. זו הבעיה שעליה מדבר המגן אברהם. אבל הגאון אומר לא. הגאון אומר שהמצווה של אכילה ושתייה בערב יום כיפור היא רק ביום. היא אינה מתחילה בלילה. הגר"א

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שבימי הגאונים בסורא ובפומפדיתא היו אומרים בשחרית עשרים ואחד פעם י"ג מדות של רחמים. אולי זה עשרים ושלוש פעם. וכל פעם שאומרים י"ג מדות של רחמים צריכים לומר קודם סליחה. והיינו שהיו אומרים עשרים ושלושה פיוטים של סליחה בתפילת שחרית. והמנהג בגרמניה היה המנהג הנכון מפני שיום כיפור הוא יום של סליחה. מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור. זה היה ביום כיפור. אז יום כיפור הוא יום סליחה. וערב יום כיפור הוא יו"ט. הוא יו"ט מחמת יום כיפור. אבל ביום כיפור כן אומרים סליחות. שיום כיפור הוא יום סליחה ומחילה. מפני שיום כיפור הוא מכפר. יש חיוב נפרד של סליחה ביום כיפור. נדבר על זה להלן. אבל ערב יום כיפור אינו מכפר. אז ביום כיפור סליחות וקדושת היום אינן סותרות זו את זו. מפני שקדושת היום של יום כיפור מתבטאת בסליחות, ובתחינות כדלים וכרשים. זו היא המצווה. הגאונים אומרים שיש מצווה של שמחה ביום כיפור. בסורא ובפומפדיתא היו אומרים ותתן לנו ה' א-לוקינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הכיפורים הזה. וכן בסוף לא היו מתחילים את הברכה באו"א מחול לעוונותינו אלא היו אומרים והשיאנו ה' א-לוקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכינו. או"א מחול לעוונותינו. ושני דברים אלו לא שוללים זה את זה. יש ביום כיפור מצוות שמחה. ויש גם אמירת ויודי וסליחה. מפני שקדושת היום מתבטאת בסליחה ומחילה. אבל בערב יום כיפור אין קדושת היום. הוא יו"ט שאינו מכפר. ממילא אין בערב יום כיפור מצווה של סליחה. אז ביום כיפור עצמו אנו אומרים כמה שיותר סליחות. ובערב יום כיפור אנו לא אומרים סליחות. זה לא תרתי דסתר. אבל ביום כיפור עצמו יש פרדוקס בקדושת היום. הוא חייב בשמחה. הוא מחייב בשמחה. ובאותו זמן צריכים לומר סליחות ויודי.

אכילה מעניקה לערב יום כיפור אופי של יום טוב. אבל זה לא מסתדר עם הפשט של רש"י שערב יום כיפור הוא רק מצווה של הכנה. שמצוות הכנה אינו עושה את ערב יום כיפור ליום טוב. אבל אנו סבורים שזה כן יו"ט. ולכן ממעטים בסליחות בערב יום כיפור. אין אומרים למנצח. וגם אין אומרים הרבה סליחות. ויש מחלוקת בין האחרונים אם אומרים אבינו מלכנו בערב יום כיפור. והמנהג הוא לא לאומרו. מפני שהוא יו"ט.

אז למה בימי הגאונים הרבו בסליחות בערב יום כיפור. בימי הגאונים ערב יום כיפור היה היום של סליחות. מפני שהם לא החשיבו את ערב יום כיפור ליו"ט. אמנם יש מצווה להרבות באכילה ושתייה, אבל זה לא משום מצוות יו"ט אלא משום מצוות הכנה. וזה לא מעניק לערב יום כיפור האופי של יו"ט. אבל אנו העברנו את הסליחות לערב ראש השנה ובערב יום כיפור יש רק מעט סליחות. וחסידים בכלל לא אומרים סליחות בערב יום כיפור. זה מפני שאנו מחשיבים את ערב יום כיפור כיום טוב. אבל זה לא מסתדר עם רש"י. שאם זה מצוות הכנה למה שערב יום כיפור יהיה יום טוב כתוצאה מזה? אלא הפשט הוא שבערב יום כיפור יש קיום של כיבוד ועונג של יום כיפור. אנו אומרים קצת סליחות מפני שאנו עושים פשרה בין שתי הדעות.

אנו לא אומרים הרבה סליחות בשחרית, במוסף ובמנחה ביום כיפור. זה מחמת ריבוי הפיוטים. בגרמניה אמרו סליחות גם בתפילות אלו. כבר הוציאו את הסליחות ממחזורים שלנו. אבל כתוב כאן אומרים סליחות. רב האי גאון אומר

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

בתפילה הסמוכה לסעודה המפסקת. זה לא משנה איך תפילה זו נקראת. זה לא משנה אם תפילה זו נקראת מנחה או היא נקראת שחרית. ממילא אם אחד כבר אכל סעודה המפסקת אז אף שהוא עכשיו מתפלל מנחה הוא אינו אומר ויודי בתפילה זו של מנחה.

למה זה תלוי בסעודה המפסקת? בגמרא יומא יש שתי גירסאות. יש גירסת רש"י ויש את גירסת הרמב"ם (זו גם גירסת רב אלפס). הגמרא ביומא אומרת: **ת"ר מצות ויודי ערב יוה"כ עם חשכה אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה.** החשש הוא שמא ישתכר בסעודה והוא לא יוכל לומר ויודי בערבית של יום כיפור. אבל הוא בוודאי יוכל לומר ויודי בשאר תפילות של יום כיפור. אז מה החשש הזה שהוא לא יוכל לומר ויודי בערבית של יום כיפור? התירוץ הוא מכיוון שיש חובה לומר ויודי בכל תפילה של יום כיפור חכמים לא רצו שיפספס אפילו ויודי אחד. חכמים דאגו אולי הוא יפספס את הווידי של תפילת ערבית. לכן חכמים תקנו ויודי במנחה בערב יום כיפור. זה מפני החשש שמא הוא לא יהיה יכול לומר את הווידי אחרי מנחה - היינו הווידי של ערבית - והוא יפספס ויודי זה. אבל מכיוון שהוא אומר ויודי במנחה אז תהיה לו אותה כפרה שיש לכל אחד אחר. ואף שהוא מפספס ויודי אחד, אבל הווידי שהוא אומר במנחה ישלים את זה. זה לפי גירסא שלנו בגמרא. זה מה שרש"י אומר: **שמא תטרף דעתו. מחמת שכרות:**

אבל הגירסא של הרמב"ם היא שמא ייחנק בסעודה. החשש הוא שמא ימות קודם יום כיפור. אבל מה אפשר לעשות אם הוא ימות קודם יום כיפור? החשש הוא שלא תהיה לו כפרת יום הכיפורים. אבל אם לא תהיה לו כפרת יום הכיפורים אז מה הוא משיג בזה שהוא אומר ויודי במנחה. אמנם תמיד טוב לומר ויודי. אבל אנו מתמודדים פה עם כפרת יום כיפור. ואם הוא יפספס כפרת יום כיפור, מה זה יעזור לו שהוא אמר ויודי בערב

הרמ"א אומר שהיום למחרת ראש השנה הוא צום גדליה. הרמב"ם אינו אומר לנו את זה. מפני שאין לרמב"ם צורך לומר לנו את זה? הרמב"ם אמר את זה בהלכות תעניות. שג' בתשרי הוא צום גדליה. אז לא היה לרמב"ם צורך לחזור על זה בהלכות שופר. למה הרמ"א כן היה צריך לומר לנו את זה? מפני שהרמ"א הוא לא רק ספר של פסק הלכה. הרמ"א הוא הוראה - מורה הלכה למעשה - מה צריכים לעשות. A guide. אבל הרמב"ם הוא ספר של פסק הלכה. והרמב"ם כבר אמר בהלכות נדרים שבערב יום כיפור יש איסור של תענית. לכן הרמב"ם לא היה צריך לחזור על זה. הרמב"ם בספר יד החזקה הוא פוסק ומפרש. אבל הוא לא מנהיג.

במנחה בערב יום כיפור יש משהו לא כל כך מובן לפי הרמב"ם. אנו מתחילים לומר את הווידי בערב יום כיפור. צריך להתוודות במנחה קודם סעודה המפסקת. יש כאלו שמתפללים מנחה אחר סעודה המפסקת קודם כל נדרי - כשזה עדיין יום - והם אומרים ויודי. זה לגמרי נגד ההלכה. אין ההלכה לומר ויודי במנחה בערב יום כיפור. אלא ההלכה היא לומר ויודי בערב יום כיפור בתפילה שקודמת לסעודה המפסקת. ניתן דוגמה. אחד שכח בערב יום כיפור להתפלל שחרית. אז הוא מתפלל מנחה בערב יום כיפור שתיים. הראשונה עבור מנחה. והשנייה תשלומין עבור שחרית. באיזו תפילה יצטרך לומר ויודי? מסתבר שיאמר ראת הווידי בתפילה השנייה שהיא תשלומין עבור שחרית. מפני שווידי בערב יום כיפור היא הלכה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

תטרף דעתו בסעודה. מלשון זו של הגמרא היה משמע שזה רק דרבנן. אבל הרמב"ם אינו אומר את זה ככה. הרמב"ם אומר: **יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חיבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים. ומצות ודוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קדם שיאכל שמא יחנק בסעדה קדם שיתודה.** מהרמב"ם משמע שהוא מדבר במונחים של דאורייתא. יש מצווה מיוחדת של תשובה ויודוי ביום כיפור. ואז הרמב"ם אומר **ומצות ודוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קדם שיאכל שמא יחנק בסעדה קדם שיתודה.** מערב היום פירושו מאוחר אחרי הצהרים. הרמב"ם לא אמר כדברי הברייתא שעיקר המצווה של ויודוי היא עם חשיכה אלא שחכמים אמרו להתודות קודם. אז מהרמב"ם משמע שהוודוי בערב יום כיפור הוא ויודוי מדאורייתא. שהוודוי קודם אכילה ושתייה הוא ויודוי מדאורייתא. כנראה שהיה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא. הרמב"ם אומר זו היא מצוות ויודוי שיתודה מערב היום קודם שיאכל. הרמב"ם סובר שוודוי בערב יום כיפור הוא חיוב דאורייתא. והיינו ויודוי מאוחר אחרי הצהרים. וזה בתפילת המנחה. זה חיוב דאורייתא. שיש חיוב ויודוי לא רק להשיג כפרה מידית ביום כיפור, אלא להכין את עצמו לכפרה ביום כיפור בערב יום כיפור. גם זה קיום דאורייתא. אבל גם אם יתפלל מנחה במנחה גדולה הוא צריך לומר ויודוי מכיוון שזו תפילה קודם סעודה המפסקת. והיינו כל תפילה שקודמת לסעודה המפסקת. ומתי היא סעודה המפסקת? בערך באותו זמן שאוכלים סעודה המפסקת בערב תשעה באב. כל הזמן אחר חצות. ההלכה היא שיהיה ויודוי קודם סעודה המפסקת. מה שחדש ברמב"ם הוא שהרמב"ם הוא לא כפי המשמעות של הגמרא. הגמרא אומרת אבל אמרו חכמים. המשמעות היא שזה דרבנן. אבל הרמב"ם אינו אומר כן. הרמב"ם אומר: ומצות ויודוי יום הכפורים

יום כיפור? אמנם יש כפרה למתים ביום כיפור. לכן אומרים הזכרות נשמות ביום כיפור. אבל אנו מדברים פה על הכפרה שהחיים משיגים ביום כיפור. ומכיוון שהוא ימות קודם יום כיפור אז הוא בין כה וכה לא ישיג את הכפרה של יום כיפור. אז מה הוא ירוויח אם הוא יאמר ויודוי בתפילת מנחה בערב יום כיפור? נראה מן הגמרא שאם הוא אומר ויודוי במנחה בערב יום כיפור והוא מת קודם יום כיפור אז יש לו את הכפרה של חיים. שעיצומו של יום מכפר לו. אנו היינו אומרים שכל הקיום של ויודוי במנחה בערב יום כיפור הוא רק מדרבנן. שמדאורייתא יש קיום של ויודוי רק ביום כיפור עצמו. כי ביום הזה יכפר עליכם. אבל אנו רואים לפי הרמב"ם שיש קיום ויודוי של ערב יום כיפור מדאורייתא. ואם אחד אמר ויודוי בערב יום כיפור והוא מת קודם יום כיפור הוא בכל זאת משיג את כפרת החיים של יום כיפור. הוא בכל זאת נחשב כחי לגבי הכפרה של עיצומו של יום. וזה מפני שהוא אמר את הוודוי כדי להשיג את כפרת היום. גם זה סוג של הכנה. אם הוא הכין את עצמו לכפרת היום אז אף שהוא לא חי ר"ל לראות את זה הוא בכל זאת מקבל את הכפרה של עיצומו של יום. ככה נראה לפי הגירסא של הרמב"ם.

הרמב"ם בפרק ב' הלכות תשובה הלכה ז' אומר: **ומצות ודוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קדם שיאכל שמא יחנק בסעדה קדם שיתודה.** הגמרא שלנו אומרת **מצות ויודוי ערב יוה"כ עם חשכה.** והיינו בבין השמשות. רש"י אומר אחרי שהוא קיבל את קדושת היום. **אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא**

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שהוא מקבל על עצמו קדושת היום והוא אומר הריני מקבל עלי את קדושת היום יש כבר את החיוב ווידוי. אבל לפי הרמב"ן דוחים את הווידוי עד שקיעת החמה. אבל רוב הראשונים אומרים שעם חשיכה פירושו ערבית. הם אומרים שמצוות ווידוי היא ביום ובלילה. ולפי הרמב"ם יש חיוב ווידוי בערב יום כיפור. לפי רש"י קבלת קדושת היום באופן אינדיבידואלי מחייב בוודוי. לפי הרמב"ן שקיעת החמה מחייב בוודוי. והיינו בבין השמשות. ולפי הרמב"ם כבר בערב יום כיפור יש מחייב של ווידוי. אבל לפי רוב הראשונים בתחילת יום כיפור אין צורך לוודוי. בליל יום כיפור הווידוי הראשון הוא בתפילת ערבית. וזה הפירוש של עם חשיכה. ביום הכיפורים. אז יש לנו ארבע שיטות. והגמרא אומרת **ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שאכל ושתה**. לפי הרמב"ן זה הווידוי בבין השמשות. **ואע"פ שהתודה ערבית מתודה שחרית**. הרמב"ן מבסס את השיטה שלו על הפסוק לפני ה' תטהרו. שמתה שאתה לפני ה' תהיו עסוקים בטהרה. והרמב"ן אומר וזהו עיקרו של ווידוי. אבל הרבה ראשונים סוברים שהחיוב ווידוי מתחיל עם תפילה. עם תפילת ערבית. למה? מפני שווידוי הוא תפילה. לכן מרכיבים את הווידוי בתוך התפילה. זה מדרבנן. מדאורייתא אפשר לומר את הווידוי ביום כיפור מתי שרוצים. לפי הרמב"ן הווידויים מתפשטים בכל התפילות. וגם יש ווידוי בשקיעת החמה. זה ווידוי נוסף מדאורייתא, והוא בבין השמשות. הרמב"ם אינו דורש ווידוי בבין השמשות. שהרמב"ם מפרש שיש חיוב ווידוי בערב יום כיפור, והיינו מאוחר אחרי הצהרים. הווידוי קודם שיאכל וישתה הוא מדאורייתא לפי הרמב"ם. והראשונים שאומרים שהווידוי הראשון הוא בתפילת ערבית אז עם חשיכה פירושו ביום כיפור. והיינו בתפילת ערבית. שבהזדמנות הראשונה ביום כיפור הוא אומר ווידוי. אלא שמדרבנן יש ווידוי במנחה קודם סעודה המפסקת.

שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה. אנו לא יודעים לומר מה הייתה בדיוק הגירסא של הרמב"ם. אלא ברור שהרמב"ם מעתיק את הגמרא.

הרמב"ן אומר עם חשיכה פירושו בשקיעת החמה בבין השמשות. בהרבה קהילות בליטא היו אומרים וידוי קודם יום כיפור. היו קהילות שבהם אמרו אז וידוי הקצר. לא אמרו על חטא, אלא אמרו רק אשמנו. והיו קהילות שאמרו גם על חטא - גם הווידוי הארוך. החזן היה עולה על הבימה והיה דופק והיה אומר אנא תבוא לפניך תפילתנו וכו'. הרמב"ן אומר כשמופיעים לפני הקב"ה, והיינו בשקיעת החמה, צריכים להתוודות. שצריכים אז להיות מעורבים בטהרה. והרמב"ן אומר שזה הפירוש של עם חשיכה. והרמב"ן אומר שזה עיקר הווידוי. עיקר הווידוי ביום כיפור הוא לא הווידוי ביום, אלא הוא הווידוי שאומרים בשקיעת החמה. עם חשיכה. בכניסת היום. והיינו בבין השמשות, כשזה ספק יום ספק לילה. זו היא השיטה של הרמב"ן. מה סובר רש"י? רש"י אומר **עם חשיכה. לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ**: לפי הרמב"ן החיוב הוא כשנכנס יום כיפור באופן אוניברסלי, שאין זה משתנה מיחיד ליחיד מתי הוא קיבל על עצמו קדושת יום כיפור. אבל לפי רש"י זה משתנה מיחיד ליחיד. ברגע שהוא קיבל על עצמו את התענית הוא צריך לומר ווידוי. וככה היינו פעם עושים. היינו באים לבית הכנסת שעה או שלשת רבעי שעה קודם שקיעה. והיו אומרים תפילת זכה. גם זה טוב. כדי לקיים את השיטה של רש"י. שלפי רש"י ברגע

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

בערבית הוא רק מדרבנן. יש גירסא בראשונים שמסבירה למה צריכים לומר עשרה ויודיים. השאלה היא שאם אין ידיעת החטא למה הוא צריך לומר ויודוי. ומכיוון שהוא קודם אמר ויודוי אז עכשיו אין ידיעת החטא. אבל הגמרא סוברת שידיעת ספק מחייב בוודוי. לא רק ידיעת וודאי של חטא מחייב בוודוי אלא גם ידיעת ספק של ויודוי מחייב בוודוי. אז לפי גירסא זו בגמרא כל הוודיים הם מדאורייתא. מפני שתמיד יש חשש שמא אירע דבר קלקלה. הם גורסים ואע"פ שהתוודה ערבית מתוודה שחרית שמא אירע דבר קלקלה. ואע"פ שהתוודה שחרית מתוודה מוסף שמא אירע דבר קלקלה. וזו הסיבה למה אומרים ויודוי בתוך כל תפילה. אומרים ויודוי פעמיים בשחרית, בלחש ובקול רם. למה? שמא אירע דבר קלקלה בין תפילה בלחש לתפילה בקול רם. לפי ראשונים אלו, העשרה ויודיים שהם מחמת חשש שמא אירע דבר קלקלה הם מדאורייתא. אלא שהשאלה נשאלת אם כן אין גבול לכמה ויודיים הוא יצטרך לומר. אז חכמים העריכו שעל ידי אמירת העשרה ויודיים בלחש ובקול רם זה מכסה את כל היום. והיינו שאם יש ידיעת ספק זה יהיה מכוסה על ידי ויודוי. אבל ההלכה ביום כיפור היא שהחיוב לחזור על הוודיים הוא מחמת ידיעת ספק. זה מה שהגמרא אומרת לפי גירסתם שמא אירע דבר קלקלה. שאחרת אין שום משמעות לוודוי. אם אין ידיעת החטא אז אין ויודוי. ברור שיש כפרה ביום כיפור גם על חטא שלא נודע. על נודע ועל לא נודע. גם על נסתרות. אבל אם אי אפשר שיחטוא אז זה גם לא נסתרות. צריכים שתהיה אפשרות של חטא. אז הגמרא אומרת שיש חשש שמא אירע דבר קלקלה. שבזמן ביניים בין תפילה לתפילה יש חשש של חטא שמא אירע דבר קלקלה. והיינו שתמיד יש ידיעת ספק של חטא. אמנם יש מחלוקת אם אדם מתוודה על חטאים שהוא כבר התוודה עליהם. מ"ד אחד אומר שזה

מדאורייתא לא היה שום ויודוי שקדם לוודוי שהוא אומר בתפילת ערבית של יום כיפור. אבל מדרבנן אמרו חכמים שיתוודה אדם קודם שיאכל וישתה. לפי הרמב"ם יש מצווה של הכנה לגבי ויודוי. הוא צריך להתחיל ולומר ויודוי בערב יום כיפור שמא ימות קודם יום כיפור. וזה חיוני לכפרת היום. למה בערב יום כיפור? מפני שהוא צריך להכין את עצמו לוודוי. ומכיוון שיש אפשרות שלא יספיק לומר ויודוי ביום כיפור אז הקיום הכנה של כפרת היום של לפני ה' תטהרו מתחיל בערב יום כיפור. מפני שיש אפשרות שלא תהיה לו ההזדמנות לומר ויודוי ביום כיפור עצמו.

זה רמב"ם לא לגמרי מובן. ובמיוחד אנו לא יודעים איך הרמב"ם למד את הגמרא. הפשטות של הגמרא היא שהוודוי יהיה מתי שיש קדושת היום של יום כיפור. וכל עוד שאין קדושת היום לא יכול להיות ויודוי. אבל הרמב"ם לא סובר ככה. סיכום לפי הרמב"ם: כל השנה אנו סומכים על חזקה. חזקה על החי שהוא חי. בערב יום כיפור אנו לא סומכים על חזקות אלו. אנו חוששים למוות. וזה יוצר חיוב ויודוי בערב יום כיפור. שהוא חייב להתחיל ויודוי לא ביום כיפור עצמו אלא בערב יום כיפור. לפי הרמב"ם הקיום ויודוי בערב יום כיפור מאוחר אחרי הצהרים הוא קיום דאורייתא.

הגמרא אומרת: ואע"פ שהתוודה קודם שאכל ושתה מתוודה לאחר שאכל ושתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה. אמנם לפי רוב הראשונים כל הוודוי בערב יום כיפור הוא רק מדרבנן, אבל הייתה בכל זאת ה"א לומר שהוא יהיה תחליף לוודוי של ערבית. וזה מפני שגם הוודוי

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

יכול להגדיר את החטאים שהוא עשה בפירוט החטא. אבל גם באשמנו יש פירוט החטא. ועל חטא לא מעכב שהרי בנעילה אין על חטא. אם על חטא היה מעכב אז בוודאי היו אומרים על חטא בנעילה. אבל הווידוי הקטן עד אתה יודע רזי עולם הוא בוודאי מעכב. אז צריכים ליהזר שהחזן יאמר את זה בקול רם ושהציבור ישמע את זה מפי החזן. אז צריכים לא לשיר בקול רם ביחד עם החזן אלא לעקוב אחרי החזן. בליטא אמרו אשמנו בניגון מאוד עצוב. אבל כשהרב הגיע לגרמניה הוא שמע את הניגון שבו שרים אשמנו וזה נשמע כמו מוסיקה של מצעד צבאי. והם אמרו שהניגון בא מדרום גרמניה איפה שבעלי התוספות חיו. וזה היה המנהג שלהם שככה היו שרים את אשמנו. יש מנהגים שונים ביום כיפור בקהילות שונות. חסידים היו רוקדים. לא עבור אשמנו. אלא עבור או"א וכו'. מתנגדים היו בוכים עד כלות עיניים. היו דרכים שונים איך לחוות את יום כיפור. וכל דרך יש לו בסיס בתוך קדושת היום.

הגמרא אומרת: **והיכן אומרו יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרו באמצע.** למה זה ככה? למה היחיד אומר את הווידוי בסוף תפלתו והשליח צבור אומר באמצע? למה השליח צבור אומר באמצע ולא בסוף התפילה? מפני שלגבי שליח צבור אין סוף תפילה. ברגע שהש"ץ גמר את העמידה אז פקע כל הדין של חזרת הש"ץ. זה תירוץ ראשון. תירוץ שני הוא שיש משהו לשליח צבור שאין ליחיד. ביחיד אין בקשת כפרה. אמנם בתוך העל חטא יש בקשת כפרה. זה הוספה מאוחרת. אבל בוידוי הקצר אין בקשת כפרה. הש"ץ צריך לא רק להכיר בחטא אלא גם לבקש מחילה וסליחה. בקשת הכפרה. ואת זה אי אפשר להשיג בסוף התפילה. זה חלק מקדושת היום, ולכן הש"ץ אומר את הווידוי בתוך הברכה של קדושת היום. הש"ץ מבקש כפרה כמו שהכהן גדול היה מבקש כפרה.

אסור מפני שזה ככלב שב על קיאו. ומ"ד אחר אומר שזה בסדר מפני וחטאתי נגדי תמיד. אבל אין זה חיוב. ופה יש חיוב משום שיש ידיעת ספק של חטא שמא אירע דבר קלקלה. שלא מדובר פה עבור חטא של שנה שעברה. החיוב של יום כיפור הוא עבור חטא של שנה הנוכחית.

בוידוי שאומרים בחזרת הש"ץ הוא בוודאי עבור כפרה של הציבור של כנסת ישראל. אבל הוא גם עבור כפרה של היחיד. כל תפילה יש לה שני וידיים. שמא אירע דבר קלקלה. שיש אפשרות של חטא. חטא במחשבה. שמא אירע דבר קלקלה. הרב אמר כשהוא מבקש כפרה הוא מבקש עבור עצמו ועבור כלל ישראל. ולכן אנו אומרים וידי בלשון רבים. אבל אנחנו ואבותינו חטאנו. וידי יום כיפור הוא חלק מהתפילה. לכן הוא חלק מחזרת הש"ץ. בבית מדרשו של הגר"א הציבור לא אמר את הווידוי בשעת חזרת הש"ץ. הם רק הקשיבו לש"ץ כשהש"ץ אמר את הווידוי. החזן אומר את הווידוי בברכה של קדושת היום. הווידוי הוא חלק מהברכה של קדושת הווידויים. אז היו עומדים בשעת וידי הש"ץ והיו מקשיבים לאמירת הווידוי על ידי הש"ץ.

המנהג היום הוא לא נכון. נוהגים שהחזן אומר אשמנו והציבור אומר אשמנו ביחד אתו. הבעיה היא שצריכים לשמוע את החזן אומר אשמנו. אחרת מפספסים את הקיום של חזרת הש"ץ. אלא שהציבור יאמרו אשמנו אחרי החזן. העל חטא הוא כבר לא מעכב. העל חטא הוא להזכיר את היחיד על העבירות שהוא עשה. ואז הוא

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ובמשתה באו יותר מאוחר. אז החזן אומר העל חטא שהגאונים הכניסו. אבל לפי הגאון החזן אומר בקול רם את כל העל חטא. שאם הוא אומר את העל חטא אז שלא יאמר אותם בלחש. או שידלג עליהם או שיאמר אותם בקול רם. אבל לפי מנהג שלנו צריכים יאמר ווידוי הקצר בקול רם.

הגמרא אומרת: מאי אמר רב אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר ממעמקי הלב ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר ר' יוחנן אמר רבון העולמים ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמיך אבל לא ע"י יסורין והיינו וידויא דרבא כולה שתא ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי. השיטה של רב היא הווידוי של העל חטא. אנו לא יודעים כמה ארוך היה העל חטא בזמן הגמרא. בעל חטא שלנו זה שני חטאים לכל אות. אבל אנו לא יודעים כמה ארוך היה העל חטא בזמן הגמרא. אבל רב מדבר על העל חטא. אתה יודע רזי עולם. זה ההתחלה של הווידוי הארוך. ושמואל אמר ממעמקי הלב. איזה ווידוי הוא זה? אנו לא יודעים. לוי אמר ובתורתך כתוב לאמר. רש"י מפרש: כי ביום הזה יכפר עליכם. לגבי ממעמקי הלב רש"י אומר תפילה היא. כנראה שרש"י לא ידע איזו תפילה היא. ולגבי ובתורתך כתוב לאמר רש"י אומר כי ביום הזה יכפר עליכם. והיינו שהוא אמר את הווידוי הקצר ואח"כ הוא אמר בקשה לכפרה. והוא מסיים את הבקשה לכפרה על ידי אמירת ובתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. הדעה של לוי היא שכל יחיד צריך לומר בקשת כפרה בתוך הווידוי. ר' יוחנן אמר ריבון העולמים. כי לא על צדקתינו וכו' אנו אומרים את זה בנעילה. ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר. רב המנונא אמר אלהי עד

(הערה: יש גם שאלה למה היחיד אינו אומר את הווידוי באמצע התפילה? שני התירוצים הנ"ל באים להסביר למה הש"ץ אינו אומר את הווידוי בסוף התפילה. אבל יש פה שאלה אחרת: למה היחיד אינו אומר את הווידוי באמצע התפילה? הרב התייחס לשאלה זו בשיעורים אחרים.)

הגמרא אומרת: אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך דאמר בר המדודי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם אמר שמע מינה עיקר וידוי האי הוא. אנחנו חטאנו פירושו אשמנו. הפשט הוא ששמואל עמד רק עבור הווידוי הקצר. אבל הוא לא עמד עבור הווידוי הארוך. והיינו שווידוי הארוך אינו מעכב. וזה בדיוק מה שאנו עושים בנעילה הדעה של הגאון הייתה מאוד פשוטה מפני שזה חלק מחזרת הש"ץ. אבל המנהג שלנו הוא לומר את הווידוי ביחד עם החזן. אבל הקהל צריך לשמוע את החזן. בוידוי הארוך אנו לא מקשיבים לחזן. שהחזן אינו אומר את ווידוי הארוך בקול רם. החזן אומר רק שני על חטא בקול רם. שני על חטא מתוך כל קבוצה. מפני כשהגאונים ייסדו את ווידוי הארוך אז העל חטא לא היה רשימה ארוכה. היו להם רק שבעה על חטא. כמו על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע. ועל חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון. לא היה על חטא עבור חטאים ספציפיים. אלא העל חטא היה יותר על האופן שהחטא נעשה. באונס וברצון. ביצר הרע. ביודעים ובלא יודעים. העל חטא האחרים כמו לשון הרע ובמאכל

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

לפניך שוכן שחקים. הלא כל הנסתרות והנגלות אֵתָה יודע: שם כתוב במחזור שבקצת קהילות אומרים אתה מבין תעלומות לב. מה שלוי אומר לנו אומרים או"א מחל לעוונותינו ביום הכיפורים הזה. מה שר' יוחנן אומר לנו אומרים כשאנו אומרים הזדונות והשגגות אתה מכיר וכו' מה חיינו מה חסדינו מה ישועתינו וכו'. אנו אומרים מה שר' יהודה אומר כשאנו אומרים עזרא הסופר אמר לפניך. ואנו אומרים א-לוקי עד שנוצרת בסוף הווידי של היחיד. קשה להפריד בין כל הסליחות, אבל אנו אומרים את הכול עם החזן. מה אנו אומרים אחרי אשמנו? או"א מחל לעוונותינו ביום הכיפורים הזה. זה הווידי של לוי. השגגות והזדונות אתה מכיר. זה הווידי של ר' יוחנן. אז אחרי אשמנו אנו אומרים מספר ווידויים שהם הוצעו על ידי חכמי חז"ל. ואז שמך מעולם עובר על פשע. ואז אתה מבין שנאמר בקצת קהילות. הרא"ש אומר שזה ממעמקי הלב בחזור כתוב שאומרים את זה בקצת קהילות. אתה מבין תעלומות לב וכו'. זה ממעמקי הלב של שמואל. אז אם בודקים את הווידיים של כל התפילות נמצא כל הסליחות שהוצעו על ידי חז"ל. הם סליחות שהתלוו לווידי הארוך ולווידי הקצר. הבעיה היא שאנו לא אומרים אותם. אנו אומרים רק אשמנו והעל חטא שמתחיל משמך מעולם. וכל שאר הווידיים והסליחות שהוצעו על ידי חז"ל אנו לא אומרים אותם - לכל הפחות לא כולם - למרות זה שהם נמצאים במחזור שלנו. והיינו יכולים לחשוב שהם הוצאו מהנוסח שלנו. אבל זה לא ככה. אלא אנו פשוט לא אומרים אותם.

אז בעצם הנוסח של הווידי הוא ככה. יש שני ווידויים. יש ווידוי הקצר. ויש ווידוי הארוך. מהו בעצם ההבדל בין הווידי הקצר לווידי הארוך? בווידי הקצר בעצם אין פירוט החטא. אשמנו, בגדנו וכו'. ובווידי של על חטא הוא ווידוי של חטאים מפורטים. פירוט החטא. וכשהחזן גומר את הווידי בברכה של קדושת היום אנו אומרים את כל הקטעים של סליחות

שלא נוצרתי איני כדאי עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמיך אבל לא ע"י יסוריך. הגר"מ זצ"ל אמר שאנו בעצם אומרים כל ווידויים אלו שהציעו חז"ל לומר. היחיד אומר ווידוי הקצר ווידוי הארוך, והיינו אתה יודע רזי עולם - זה ווידוי הארוך - ואנחנו ואבותינו חטאנו - זה ווידוי הקצר. אבל אנו אומרים את השאר בהקשר של הסליחות בחזרת הש"ץ. אנו אומרים את השאר עם החזן. החזן ממשיך ואומר את סליחות. עד אחר שמע קולנו. בסליחות שאנו אומרים אחרי הווידי הארוך יש בהם את הווידי של ר' יהודה של כי עוונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר. זה הווידי לש ערזא הסופר אמר לפניך. אחרי הווידי הקצר אנו אומרים את הווידי של לוי. או"א סלח לנו מחל לנו ביום הכיפורים הזה וכו'. ואחרי זה אנו אומרים את הווידי של ר' יוחנן. הזדונות והשגגות אתה מכיר וכו'. הבעיה היא שאנשים מדלגים על זה. הם לא אומרים את זה. עד כי מותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. ואח"כ אומרים שמך מעולם עובר על פשע, ואח"כ אומרים אתה יודע רזי עולם. זה ווידוי הארוך. זה הווידי של על חטא. אז החזן אומר את כל הווידיים שהוצעו על ידי חז"ל. אתה יודע רזי עולם - זה הווידי של על חטא. ממעמקי הלב - זו תפילה ואנו לא יודעים בדיוק מה זה, אבל הוא כלול בסליחות אלו. זה אתה מבין תעלומות לב. ככה אומר הרא"ש. במחזור זה מופיע אחרי שאומרים ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. מה נאמר לפניך יושב מרום. ומה נספר

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

עושה תשובה הוא צריך לומר ויודוי. הוא צריך לבטא את התשובה במילים. זה ויודוי. אבל ביום כיפור יש חיוב אחר של ויודוי. זה לא ויודוי כחלק וכביטוי של התשובה. שהרי ביום כיפור אומרים כל כך הרבה ויודויים, ותשובה עושים רק פעם אחת. ביום כיפור אומרים כל כך הרבה ויודויים. אלא זה חיוב ויודוי מצד עצמו. החיוב ויודוי של כ"ג היה חיוב של ויודוי מצד עצמו. שהרי הכ"ג התוודה עבור אחיו הכוהנים וגם עבור עם ישראל. והוודוי של הכ"ג בוודאי אינו ביטוי של תשובה של אחיו הכוהנים ושל עם ישראל. הכ"ג לא היה יכול לעשות תשובה עבור הכלל ישראל. הוודוי של הכ"ג היה קיום של ויודוי מצד עצמו. אם אחד אינו עושה תשובה אז אין את הוודוי שהוא חלק וביטוי של התשובה. זה היה חטא של ויודוי פה. אבל יש חיוב של ויודוי מצד עצמו. ובחיוב זה של ויודוי צריכים - וזה חיוני - צריכים בקשת כפרה. אבל בחיוב ויודוי שהוא חלק מהתשובה צריכים רק הכרת החטא, חרטה על העבר וקבלה על להבא. בקשת כפרה הוא חלק מהוודוי הפורמלי. וזה הוודוי של השליח ציבור. אבל לגבי הוודוי שהוא חלק וביטוי של התשובה שהוא חלק מהתהליך של התשובה לא צריכים בקשת כפרה. וזה הוודוי שהיחיד אומר. חייבים הכול לעשות תשובה ולהתוודות. הוודוי מבטא את מחשבות תשובה שלו. בזה לא צריכים בקשת כפרה. הוודוי של תשובה שנותן את הביטוי לתשובה אינו צריך לבקשת כפרה. הוא צריך בעיקר להדגיש קבלה על להבא ובושה וחרטה. אמנם יש ביחיד בקשת הכפרה. יש בקשת כפרה בברכה של קדושת היום. אבל זה לא חלק מהוודוי. אבל בש"ץ בקשת הכפרה הוא חלק מהוודוי. ולכן הוודוי של הש"ץ עבר מסוף התפילה לאמצע התפילה.

מהרמב"ם בפרק א' הלכה א' נראה שוודוי מעכב. שאין כפרה בלי ויודוי. עד שיעשה תשובה ויתוודה. שקרבן בלי ויודוי אינו מכפר. המנחת חינוך שואל את השאלה מהגמרא בקידושין באחד

וויודוי שהוצעו על ידי חז"ל לומר. אבל הנוסח שלנו כנראה סובר שכל הקטעים האלו לא נאמרים בוודוי של היחיד אלא הם צריכים להיאמר בוודוי של חזרת הש"ץ. לא צריכים לחזור עליהם. לא צריכים לומר אותם בלחש ובקול רם. אלא מספיק שאומרים אותם בתפילה בקול רם. זה כנראה השיטה של הנוסח שלנו. וזה מחמת סיבה פשוטה. מפני שהיחיד אין לו בקשת כפרה. וכל הוודויים האלו הם מדברים על בקשת כפרה. לחזן יש שני דברים בתוך הוודוי. הכרת החטא ובקשת כפרה. וכל הסליחות שהוצעו על ידי חז"ל שייכים להקשר של הוודוי של החזן. ואנו מדגישים לשים לב למחזור כשהחזן מגיע לבחירה של הסליחות. יש דברים שזה לא נכון לדלג אותם. שאלו הם הוודויים שהוצעו על ידי חז"ל. והם הוכנסו לתוך הוודוי של החזן במקום להיות בוודוי של היחיד.

הגמרא ממשיכה: **אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך.** הוודוי הקצר הוא מספיק. הוודוי הקצר הוא מספיק בדיעבד. בדיעבד צריכים רק הכרת החטא. לכתחילה צריכים בקשת כפרה. אבל בדיעבד זה לא מעכב. ואנו אומרים בקשת כפרה לא בוודוי של היחיד אלא בוודוי שאומרים ביחד עם הש"ץ. ובתוכם יש את כל ההצעות של חז"ל. החשיבות של בקשת כפרה נלמדת מכהן גדול. הכ"ג אומר אנא השם כפר נא. אבל ביום כיפור היחיד אינו אומר בקשת כפרה.

יש שני מושגים של ויודוי. מושג אחד הוא שהוודוי הוא חלק מתשובה. כשאחד

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

עליו הדין של מומר לכל התורה כולה. וברור שגם אחרי כפרת יו"כ בלי תשובה לפי רבי, הוא לא יחזור להיות כשר לעדות. גם אחרי יו"כ לא תהיה לו נאמנות של עדות. למה? מפני שכפרה אינה מפקיעה את השם רשע. הגברא נשאר רשע. כדי לעקור השם רשע של הגברא לזה צריכים דווקא תשובה. אבל בזה, אדרבה, ויודוי אינו מעכב. הרמב"ם אומר שוויודוי מעכב לגבי כפרה. שאם אחד הביא קרבן והוא עשה תשובה והוא לא אמר ויודוי אז אין לו כפרה על ידי הקרבן. הכפרה שלו היא לא שלימה. זה מה שהרמב"ם אומר. אבל לגבי הפקעת השם רשע מהגברא ברגע שיש לו הרהור תשובה שהוא הרגיש שהוא עשה טעות אז השם רשע פקע. המנחת חינוך שואל קושייה זו מפני שהוא לא מפריד את ההלכה של כפרה מההלכה של הפקעת השם רשע. ויודוי מעכב בכפרה. אבל השם רשע מופקע גם בלי ויודוי. והחילוק הוא גם בכיוון הפוך. יכול להיות כפרה גם בלי תשובה. לפי רבי יו"כ מכפר בלי תשובה. אבל הפקעת שם רשע הוא רק על ידי תשובה. וברור שגם לפי רבי יש מצווה של תשובה ביום כיפור. וגם ברור שהכפרה שיש ביו"כ למי שלא עשה תשובה אינה דומה לכפרה שיש ביו"כ למי שעשה תשובה. גם לפי רבי המצווה היא לעשות תשובה ביום כיפור. אלא שלפי רבי יהודה זה מעכב, ולפי רבי זה לא מעכב. יש לחוטא כפרה ביו"כ גם בלי תשובה. אבל הוא לא קיים את המצווה של תשובה.

הפסוק בפרשת בחוקותי אומר והתודו את עוונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי. אז הפסוק אומר שיש ויודוי עבור עוון אבותם. ככה אומר הפסוק. שיש על זה ויודוי. ויום כיפור מכפר גם על המתים. וזו הסיבה למה אומרים של הזכרת נשמות ביו"כ. זה לא אותו מחייב של הזכרת נשמות שאומרים בשלש רגלים שבשלש רגלים זה רק מנהג. הזכרת נשמות פירושו בקשת כפרה. אבל אנו לא אומרים כפר עבור המתים. אלא אומרים יזכור. למה ראש חדש נקרא יום

שאמר על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור כל ימי חייו חוששין לקידושין שמא הרהר תשובה בלבנו. התירוץ הוא פשוט. אנו מתמודדים פה עם שתי בעיות. בעיה אחת היא ההפקעה של השם רשע. ובעיה אחרת היא כפרה. כפרה והפקעת שם רשע הן שתי הלכות שונות. לפי רבי יום כיפור מכפר בלי ויודוי. יש אחרונים שרוצים לשכנע אותנו שהרמב"ם פוסק כמו רבי. שלפי הרמב"ם יו"כ מכפר בלי תשובה. הרמב"ם אמנם אומר שיום כיפור מכפר לשבים. אז הם אומרים שזה בא לאפוקי רק מומר ואפיקורס. או אחד שהוא מורד בהקב"ה. אבל אם הוא לא מומר להכעיס אז יו"כ מכפר גם בלי תשובה. אבל אנו לא מסכימים עם פשוט זה ברמב"ם. הרמב"ם דורש תשובה גם לכפרת יו"כ. אבל רבינו הקדוש כן סבר שיו"כ מכפר גם בלי תשובה. לפי רבי אפילו אם אחד עשה מלאכה ביו"כ, קדושת היום של יו"כ מכפרת עליו. אבל הוא בוודאי לא הוכשר לעדות של ידי כפרת קדושת היום של יו"כ. הוא נפסל לעדות מחמת עבירה. נאמר שהוא אכל חזיר או נבילה במזיד. אז הוא נפסל לעדות. ולפי רבי יו"כ מכפר לו על עבירה שלו גם אם הוא לא עשה תשובה. הוא לא עשה תשובה, אבל לפי רבי יו"כ מכפר לו על עבירה שלו שמחמתה הוא נפסל לעדות. האם לפי רבי עכשיו הוא נהיה כשר לעדות בלי תשובה? ברור שלא. הוא בוודאי לא נהיה כשר לעדות בלי תשובה. אם אחד חילל שבת בפרהסיא הוא נהיה מומר לכל התורה כולה. והוא לא עשה תשובה. אבל לפי רבי יו"כ מכפר לו על עבירה זו של חילול שבת. אבל האם עכשיו מחמת זה לא יהיה לו דין של מומר לכל התורה כולה? ברור שיישאר

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ואפילו אין ליחיד בקשת כפרה. הדגש הוא על הכרת החטא. אין ליחיד בקשת כפרה. יש ליחיד תפילה של העמידה. אז בברכה של קדושת היום יש בקשת כפרה. מפני שיש כפרה בקדושת היום. זה קדושת היום של כפרה. אם אין בקשת כפרה אז אי אפשר לומר מקדש ישראל ויום הכיפורים. אבל בווידוי של היחיד אין בקשת כפרה. אז הווידוי של כל התפילות מערבית עד מנחה מתמקד לגמרי בבעיה אחת. בהכרת החטא ובפירוט החטא. זה אשמנו ועל חטא. אבל בנעילה מרכז נקודת הכובד משתנה. זה הכרת החטא ובקשת הכפרה. ממילא בנעילה לא צריכים לומר על חטא. על חטא קשור להכרת החטא. אלא שעל חטא הוא פירוט החטא. פירוט החטא הוא כדי שיזכור לעשות תשובה. זה שייך להכרת החטא. אבל בנעילה יש פחות דגש על פירוט החטא. כל תפילת העמידה של נעילה היא ככה. אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך. הדגש הוא על בקשת הכפרה. מה חסדנו, מה צדקתינו, מה ישועתינו וכו'. הדגש הוא בקשת כפרה. ולכן בנעילה לא אומרים על חטא. שפירוט החטא הוא רק כשהקיום הוא קיום של הכרת החטא. ואנו כבר אמרנו את זה בכל התפילות. אבל בנעילה הקיום הוא קיום של בקשת הכפרה. אלא שאי אפשר לבקש כפרה בלי שתהיה הכרת החטא. בלי לזהות את החטא. בלי לבטא את החטא. לכן בנעילה אומרים את וידיי הקצר. ולכן מיד אחרי וידיי הקצר אנו מתחילים לומר אתה נותן יד לפושעים. זה בקשת כפרה. ובנעילה יש בקשת הכפרה עבור כל יחיד ויחיד. לא רק עבור כלל ישראל. אבל בשאר התפילות בקשת הכפרה מתמקדת אך ורק בכפרת הציבור.

יש מחלוקת אחרונים באחד שאוכל ביום כיפור אם הוא צריך לומר קידוש היום או לא. הרב אומר שהוא אינו זוכר אם כשהיה ילד והוא אכל ביום כיפור אם אבא שלו הורה לו לומר קידוש היום או

הזיכרון? מפני שזה ראשי חדשים לכפרה. אלא שלגבי עצמינו אנו לא רק מכירים בחטא אלא אנו גם מפרטים את החטא. אבל לגבי אבותינו אנו רק מכירים בחטא. שחטאו. אבל אין אחד יכול לפרט את החטא של אבותיו. אנו אומרים אבל אנחנו ואבותינו חטאנו. ואנו אומרים אשמנו. אבל זה אנו אומרים רק לגבי עצמינו, ולא לגבי אבותינו. לגבי אבותינו יש רק הכרת החטא. אבל אין פירוט החטא. אנו לא יכולים לפרט החטא של אבותינו. אנו לא יכולים לומר אפילו אשמנו לגבי אבותינו. אשמנו הוא חצי פירוט של חטא. לגבי אבותינו אנו גם את זה לא יכולים לומר. אלא אנו אומרים לגבי אבותינו רק חטאנו. יש לנו רשות לומר רק אבל אנחנו ואבותינו חטאנו. אבל אנו עוצרים פה. פה נעצרת שליחות שלנו לגבי אבותינו. אנו לא יכולים להמשיך מעבר לזה. אז הווידוי הבא הוא רק לגבי עצמינו, ולא לגבי אבותינו. ויכול להיות שהפשט הוא שאם אנו חטאנו אז זה אחריות של אבותינו. אבל ברור שיו"כ מכפר על המתים, וזה הסיבה למה אומרים הזכרת נשמות ביו"כ. ולא יכול להיות כפרה על המתים אלא אם כן מתוודים עבור המתים. לכן אנו מזכירים בווידוי אבל אנחנו ואבותינו חטאנו. אנו לא היינו יכולים לומר את זה אם הפסוק לא אמר את זה. והתודו נאת עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו ב.

למה לא אומרים על חטא בתפילת נעילה? זה לא מפני שאין זמן. היו מתפללים נעילה ביום והיה הרבה זמן. הפשט הוא שבכל התפילות מערבית עד מנחה הדגש בווידוי הוא הכרת החטא.

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ביו"כ המצוות תשובה ויודוי הוא מדאורייתא. אבל יש לומר מכיוון שזה חלק מיום אחד של יו"כ ממילא המצווה לעשות תשובה ולהתוודות קיימת גם בליל יום כיפור. אף שהלילה מצד עצמו אינו מכפר. זה בדיוק מה שצריכים לומר. אבל אנו לא מרוצים מזה. אנו לא שמחים בתירוץ זה.

הגמרא בשבועות שואלת לפי רבי איך יכול להיות כרת ביום הכיפורים? מכיוון שלפי רבי יו"כ מכפר גם בלי תשובה, אז אם אחד אכל ביום הכיפורים הוא לא יהיה חייב כרת מפני שיו"כ מכפר עבורו גם על עבירה זו. והגמרא אומרת דאכיל בלילה ומת קודם עמוד השחר. ויש לומר שהגבלה זו של הגמרא שיו"כ מכפר רק ביום ולא בלילה הוא רק לפי רבי שסובר שיו"כ מכפר בלי תשובה. כפרת יו"כ בלי תשובה מוגבלת ליום ואינה קיימת בלילה. אבל כשיש כפרה עם תשובה אז אין הבדל בין היום של יו"כ ללילה של יו"כ. למה זה ככה? מפני שהגמרא במגילה אומרת שכפרה היא רק ביום ולא בלילה. שהקרבת הן מוגבלות ליום שאין קרבנות קרבים בלילה. שקרבנות הן כשרות רק ביום. אז המכפר של קרבנות אינו בלילה. והקיום של עיצומו של יום הוא גם כמו קרבן שהוא ביחד עם הקרבנות שאין כפרה בלילה. אבל אם אחד עושה תשובה זה שונה. ובמיוחד לפי מה שהרמב"ם אומר שבזמן הזה הכפרה של עיצומו של יום הוא שלם אף שאין קרבנות. התוספות בשבועות אומרים שבזמן הבית אין עיצומו של יום מכפר בלי הקרבנות. אבל בזמן הזה בוודאי עיצומו של יום מכפר בלי קרבנות. אז אם עיצומו של יום מכפר בלי קרבנות אז אם יש תשובה יש כפרה גם בלילה. הגמרא אומרת את זה בשתי מקומות. הגמרא אומרת כל היום כשר לוודוי יום הכיפורים. והגמרא בשבועות אומרת שלפי רבי אם אחד אכל בלילה הוא חייב כרת מפני שאין כפרה בלילה. רק אז שייך כרת לאחד שאוכל ביום כיפור. אם הוא אוכל ביום אז אף שלא עשה תשובה, יום כיפור מכפר לו על

לא. הרב חושב שלא צריכים לומר קידוש היום. שביום כיפור קידוש היום לא בא לידי ביטוי על ידי ברכה על כוס של יין אלא הוא בא לידי ביטוי על ידי עינוי ותשובה. אמנם מותר לקטן לאכול ולשתות ביום כיפור. אבל לא נראה שהוא אומר קידוש היום. המחבר אומר שחולה שאכל ביום כיפור אומר יעלה ויבוא בברכת המזון. המחבר בסימן תרי"ח סעיף י' אומר: **חולֵה שֶאֱכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִתְיָשֵׁב דַּעְתּוֹ בְּעֵינַי שִׂיכּוּל לְבָרֵךְ, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן, שְׂאוֹמֵר: (ח) יַעֲלֶה וַיָּבֹא, בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.** אבל הט"ז אומר לא לומר יעלה ויבוא. והט"ז אומר שגם אין צריך לקדש. הרב חושב שגם לא לומר יעלה ויבוא. אבל אין הסיבה מפני שבעצם זה אסור, וכל ההיתר הוא רק מחמת פיקוח נפש. אלא הסיבה היא שקידוש ביום כיפור בא לידי ביטוי על ידי אמצעים אחרים. ביום כיפור אין שום משמעות לכוס של ברכה. אז ביום כיפור אין קידוש היום. מאוד קשה מה שאחד אומר מכיוון שעבורו מותר באכילה אז אין קדושת היום בא לידי ביטוי. שקדושת היום מתבטלת עבורו. זה מאוד קשה. אמנם מותר לו לאכול. אבל קדושת היום נשארת. אלא הסיבה היא שקדושת היום של יום כיפור לא מתבטאת בקידוש.

יש בעיה לגבי ליל יום כיפור. הגמרא אומרת שהיום של יו"כ מכפר, אבל הלילה אינו מכפר. כי ביום הזה יכפר עליכם. אז אם הלילה אינו מכפר אז למה אומרים את הוודויים בליל יום כיפור. אמנם אומרים ויודוי בכל עשרת ימי תשובה, אבל זה לא מדאורייתא. אבל

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

קרב אז עיצומו של יום לבד מכפר. בזמן הבית הכפרה היא על ידי המיזוג של עיצומו של יום ביחד עם קרבנות. אבל בזמן הזה אין שום מיזוג בין עיצומו של יום עם הקרבנות. מפני שבזמן הזה אין קרבנות. הרמב"ם בפרק א' הלכות תשובה אומר: **בְּזֶמַן הַזֶּה שְׂאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם וְאֵין לָנוּ מִזְבַּח כְּפָרָה אֵין שָׁם אֶלָּא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת. אֶפְלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה אֵין מְזַכְרִין לוֹ שׁוּם דְּבָר מִרְשָׁעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג-יב) 'רָשָׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכְשַׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעָיו. וְעֲצָמוֹ שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר לְשָׁבִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז-ל) 'כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם':** זו הלכה נפרדת שתשובה תופסת את המקום של הקרבנות. ולגבי תשובה אין הבדל בין יום לילה. ומכיוון שצריכים תשובה ויש קיום של כפרה עם תשובה אז לילה מכפר כמו שיום הוא מכפר. והקיום של נשלמה פרים שפתינו הוא כפרה של תשובה. לא כפרה של קרבן. לפי הבבלי כל חלק קטן של שנייה every infinitesimal second ביום הכיפורים מכפר. אבל הירושלמי סובר שרק סוף היום של יום כיפור מכפר. ומיתה מכפרת רק עם תשובה. לפי רבי רק יום כיפור הוא יוצא מן הכלל.

עוד דבר. הלילה של יום כיפור הוא לילה של סליחה. לכן מתעטפים בטלית לקראת הלילה של יום כיפור. שסליחות מחייבת עטיפה. ואנו לא מבינים למה לא מתעטפים בטלית בכל לילה מהלילות של סליחות. אבל ליל יום כיפור הוא לילה של סליחות. מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור ואמר וכו' ואני מוחל להם. ואנו כן אומרים סליחות בליל יום כיפור. ליל יום כיפור הוא לילה רגיל של סליחות. ואחרי כל סליחה כמו כחומר ביד היוצר אנו אומרים י"ג מדות של רחמים. אלא שאנו מתפללים ערבית קודם ואז אנו אומרים סליחות. ובכל סליחות מתחילים עם שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו ונגמרים בוודוי. חוץ

העבירה לפי רבי והוא לא יהיה חייב כרת. אבל זה רק בכפרה בלי תשובה, שהוא לא עשה תשובה. לפי פסק הלכה שלנו לא קיים יו"כ כזה. לפי פסק הלכה שלנו אין יו"כ מכפר בלי תשובה. אבל לפי רבי יכול להיות יו"כ גם בלי תשובה. אז ביו"כ בלי תשובה מהו המכפר? המכפר הוא הקרבנות. הקרבנות של יום הכיפורים הם מכפרים. הגמרא אומרת ששעיר המשתלח מכפר על כל העוונות של עם ישראל. אז הקרבנות אינן מכפרים עבור הלילה של יום הכיפורים. אבל בזמן הזה אין לנו קרבנות. בזמן הזה אין לנו כפרה של קרבנות יום הכיפורים. וברור שבזמן הזה צריכים תשובה. ולפי רבנן אפילו בזמן הבית אין כפרה ביום הכיפורים בלי תשובה. אז עיצומו של יום מכפר ביחד עם תשובה. הם מתמזגים ביחד כגורם אחד למחוק את החטאים. אז הוא קיים בלילה של יום כיפור כמו שהוא שייך ביום של יו"כ. כל המכפרים צריכים תשובה. אבל לפי רבי יו"כ הוא יוצא מן הכלל. כי ביום הזה יכפר עליכם מכל מקום. יו"כ לפי רבי הוא יוצא מן הכלל. והגמרא שואלת לפי רבי איך יכול להיות כרת עבור אכילה ביום כיפור. תירוץ אחד של הגמרא הוא שרבי מודה שבכרת דידיה אין יו"כ מכפר בלי תשובה. ותירוץ אחר של הגמרא הוא שאחד אכל בלילה של מיום כיפור והוא מת בלילה. כנראה שהלילה של יום כיפור אינו מכפר. זה מה שרש"י והתוספות אומרים. וזה משנה במגילה שכל היום כשר לכפרה ולוודוי ביום הכיפורים. אבל המשנה והגמרא מדברים על הכפרה שבאה על ידי הקרבנות. אז לגבי יו"כ בתורת מכפר עם הקרבנות, הלילה של יום כיפור אינו מכפר. אבל כשהקרבן אינו יכול להיות

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. הלבוש אומר שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו הוא במקום הג' ראשונות של כל שמונה עשרה. שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו הוא מתיר ומעניק לנו הרשות לומר סליחות. אחרת לא היה לנו רשות לומר סליחות. אחרת לא היה לנו רשות לומר את הי"ג מדות של רחמים הרבה פעמים כמו שאנו רוצים. כמו ששמונה עשרה צריך למתיר להופיע ולעמוד לפני הקב"ה ולהתחנן לפניו למלאות צרכים שלנו והמתיר הוא אבות, גבורות וקדושת השם, אז שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו הוא מתיר של סליחות. זה מה שהלבוש אומר. כשמתחילים סליחות אומרים מיד שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו.

אז גם בליל יום כיפור היינו צריכים קודם לומר את זה ואח"כ לומר יעלה תחנונינו מערב. אבל אנו קודם אומרים יעלה תחנונינו מערב ורק אח"כ אנו אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו.

(אחד שאל למה בהתחלת סליחות אומרים א-ל ארך אפים ואח"כ אומרים א-ל מלך יושב על כסר רחמים. למה אנו מחלקים בין ההתחלה להמשך? הרב אמר שזו שאלה טובה. אנו אומרים ודרך תשובה הורית. מהו פירוש הדברים? הפירוש הוא שהי"ג מדות של רחמים שאנו אומרים יורה אותנו בחיים שלנו שאנו ניישם בחיים שלנו את הי"ג מדות של רחמים. מה הוא רחום אף אתה תהא רחום. מה הוא חנון אף אתה תהא חנון. זה הפשט של ודרך תשובה הורית. בא-ל מלך יושב על כסא רחמים אנו אומרים רק והורית לנו לומר שלש עשרה. אבל כשאומרים ודרך תשובה הורית אנו מדגישים שזה לא רק האמירה של הי"ג מדות שהוא חשוב אלא העיקר הוא ללכת בדרכים אלו של הי"ג מדות. להגשים וליישם את הי"ג מדות בחיים שלנו. הי"ג מדות הם לא רק עבור הקב"ה. אלא מה הוא חנון אף אתה תהא חנון. זה הפירוש של ודרך תשובה הורית. זה ההבדל העיקרי בין א-ל ארך אפים לא-ל מלך

מסליחות שנאמרות אחרי שמונה עשרה. למשל, הסליחות קודם ראש השנה, מתי הן נאמרות? זה תלוי מתי אומרים אותן. אם אומרים אותם ביום אז אומרים אותן אחר שמונה עשרה. אבל אם אומרים אותן באשמורת הבוקר אז אומרים אותן קודם שמונה עשרה. ואז הסליחות הן יחידה נפרדת. לגבי הליקוט של פסוקים בשומע תפילה עדיך כל בשר יבואו זה תלוי אם הסליחות נאמרות קודם שמונה עשרה או הן נאמרות אחר שמונה עשרה. ביום כיפור אנו אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו רק בלילי יום כיפור. ביום של יום כיפור אנו לא אומרים את זה. אבל בלילה אנו כן אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. למה? מפני שתפילת ערבית אינה שייכת לסליחה. אלא הסליחה היא יחידה נפרדת. בשחרית היו אומרים סליחות בין גואל לרופא. אז בין גואל לרופא לא היה שום צורך לומר שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. אבל בערבית אין אומרים סליחות כחלק מתפילת ערבית. במעריב אין צירוף בין סליחות למעריב. ממילא בסליחות בליל יום כיפור אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. מפני שאין צירוף בין הסליחות לעמידה של ערבית. בשחרית ביום כיפור אנו אומרים את הסליחות בברכה של קדושת היום של העמידה. מפני שאומרים את הסליחות ביחד עם החזן. ובאמצע התפילה בברכה של קדושת היום אין מקום לומר שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. אבל בערבית הרי אין חזרת הש"ץ. אז אין אנו יכולים לומר את הסליחות בתוך הברכה של קדושת היום. אלא אנו אומרים את הסליחות אחרי העמידה. ומכיוון שאומרים את הסליחות לאחר העמידה אז

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

מתורה שבעל פה. אז אנו צריכים להתעמק להבין את המחזור.

הגמרא בשבועות דף י"ג. אומרת: **דתניא יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל {ויקרא כג-כח} יום כפורים הוא מ"מ. זה לפי רבי. אנו מבינים עשה בו מלאכה. הוא רשע שהוא מחלל יום כיפור, ובכל זאת יום כיפור מכפר לו. וכן אנו מבינים לא התענה בו, שהוא רשע שהוא אכל ביום כיפור. אבל מה זה לא קראו מקרא קודש? מה הוא עשה? רש"י אומר לא קבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכיפורים. הוא דילג על זה בברכה של קדושת היום. אבל האם מחמת זה אנו מגדירים אותו ביחד עם עשה בו מלאכה ולא התענה בו? תפילה זה רק דרבנן. הברכה של קדושת היום היא בוודאי רק מדרבנן. ומי שעשה מלאכה ביום כיפור או אכל ביום כיפור הוא חייב כרת. אז איך אפשר להשוות מי שדילג על מקדש ישראל ויום הכיפורים - שהוא אמר רק מלך על כל הארץ - למי שעשה מלאכה ביום כיפור או למי שאכל ביום כיפור? הוא דילג על מקדש ישראל ויום הכיפורים. הוא אמר רק מלך על כל הארץ. התוספות אומרים: **לא קראו מקרא קודש. פירש בקונטרס שלא קיבלו עליו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכפורים ואין נראה דלא אשכחן ברכות ביום הכפורים דליהו דאורייתא ונראה לר"ת קראו מקרא קודש שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא קדש שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שמתעצל לעשות מלאכה:****

מהו הפשט בדברי רש"י שלא קבלו עליו בברכותיו? מה שייך קבלה לזה? אנו מבינים את הפשט של רבינו תם. הוא אמנם לא עשה מלאכה. אבל זה לא היה מפני שהוא הכיר ביום כיפור. אלא הוא לא הכיר ביום כיפור בכלל. אבל הוא לא עשה מלאכה מפני שהוא התעצל. זה

יושב על כסא רחמים. בשני אנו לא מדגישים שהקב"ה הוא ארך אפים. בשני כבר יש לנו רשות לומר את הי"ג מדות של רחמים. אבל בראשון אנו מסבירים למה ניתנה לנו הרשות לומר את הי"ג מדות של רחמים. זה מפני שאנו צריכים ללכת בדרכים אלו של ה'. אנו צריכים להגשים וליישם את הי"ג מדות בחיים שלנו. מה הוא רחום אף אתה תהא רחום. מה הוא ארך אפים אף אתה תהא ארך אפים. זה ודרך תשובה הורית. בזה זה לא רק האמירה שהיא חשובה. אלא העיקר הוא ליישם מדות אלו בחיים שלנו. האמירה היא והורית לנו לומר שלש עשרה. אבל פה אנו מדגישים שזה לא רק האמירה שהיא חשובה. אלא ודרך תשובה הורית. שהי"ג מדות יהיו מקוימים על ידינו בחיים שלנו. וזה הפירוש של דברי חז"ל יעשו לפני בסדר הזה. למה ויעשו? למה חז"ל לא אומרים יאמרו לפני? יאמרו הוא טוב. אבל צריכים שיהיה יעשו אחרי היאמרו. השליה אומר את זה לפרש את הלשון של יעשו. וא-ל ארך אפים מדגיש את היעשו. אבל זה סיפור אחר.)

אנחנו מתמודדים פה עם השאלה למה בערבית אנו אומרים יעלה תחנונינו קודם שאנו אומרים שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. למה בליל יום כיפור השתנה סדר הדברים? ועוד, הרי אחר יעלה תחנונינו אנו לא אומרים את הי"ג מדות של רחמים. וזה מפני שאין לנו בינתיים הרשות לומר את הי"ג מדות של רחמים מכיוון שאנו עוד לא אמרנו שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו. והרי חכמי המסורה הם סדרו את המחזור. זה חלק

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הפשט של רבינו תם. אבל מה נאמר לגבי הפשט של רש"י?

והנה בווידוי של כ"ג הכ"ג היה אומר ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. למה הכ"ג היה צריך להוסיף את זה? הרי כולם יודעים מה שהתורה אומרת. למה הכ"ג צריך להצהיר בפומבי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. אנו עושים אותו דבר בברכה של מחל לעוונותיכם ביום הכיפורים הזה וכו' ונאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. הפשט הוא שבוידוי ובבקשת הכפרה ביום כיפור אנו לא מבקשים כפרה לבד. אנו מבקשים כפרה על ידי קדושת היום. הקב"ה יכול להעניק כפרה ביום כיפור בלי קשר לקדושת היום. אז בבקשת הכפרה אנו צריכים גם לבקש שהכפרה תהיה קשורה לקדושת היום. אנו רוצים כפרה על ידי עיצומו של יום. שהיום עצמו יהיה מכפר. זו הלכה בווידוי. לכן הכ"ג צריך לומר ככתוב בתורת משה עבדך וכו'. אנו לא אומרים את זה רק כדי להזכיר את ההבטחה. אלא אנו אומרים בווידוי שאנו רוצים שהקב"ה יעניק לנו כפרה על ידי האמצעי של קדושת היום. וככה זה בכל תפילות של יום כיפור. אנו לא יכולים לבקש כפרה ביום כיפור אלא אם כן אנו מזכירים עיצומו של יום. אין בקשה ביום כיפור אלא אם כן אומרים שרוצים שהכפרה תתגשם על ידי עיצומו של יום. שהכפרה תתגשם כקיום של כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. שהקב"ה

ישתמש בקדושת היום כאמצעי של כפרה. יכול להיות כפרה בלי קשר לקדושת היום. הקב"ה הוא מוחל עוונות גם ביום רגיל. ויש כפרה על עוונות גם בשבעה עשר בתמוז. אז יכול להיות כפרה ביום כיפור לא מחמת קדושת היום. אלא מפני שהקב"ה הוא רחום וחנון וגומל חסדים ומעניק כפרה לעוונות. אבל זה לא מה שאנו צריכים לבקש ביום כיפור. התפילות שלנו ביום כיפור הן שהקב"ה יעניק לנו כפרה ביום כיפור על ידי עיצומו של יום. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. וזה הפירוש של כי ביום הזה. על ידי היום הזה. הרמב"ם קורא לדבר כזה ב' הכלי. על ידי היום הזה. הקב"ה מכפר על העוונות ועל החטאים על ידי קדושת היום. וזה מה שאנו צריכים לבקש ביום כיפור בכל התפילות שלנו. ככה אנו צריכים לבקש בכל תפילות שלנו מההתחלה עד הסוף. שקדושת היום תהיה האמצעי של כפרה. שהקישור לכפרה יהיה קדושת היום.

וזה בדיוק מה שאנו אומרים ביעלה תחנונינו מערב וכו' ויראה חינונינו עד ערב. מה אנו רוצים להדגיש? זה התפילה introductory that initiates של יום הכיפורים. שכל תפילות שלנו ביום כיפור הן שה' יעניק לנו כפרה על ידי האמצעי של קדושת היום. אז אנו לא יכולים להתחיל שום דבר ביום כיפור על סליחה ומחילה בלי לומר פיוט זה של יעלה תחנונינו מערב קודם. אנו צריכים קודם להצהיר שכל התפילות שלנו הן קשורות לקדושת היום. אין שום תפילה ביום כיפור שאינו משתמש בקדושת היום כאמצעי של כפרה. שקדושת היום תהיה המכפר של העוונות. וזה הפשט לפי רש"י במונח לא קראו מקרא קדש. הוא כן אמר ווידוי, אבל הוא לא רצה להשתמש בקדושת היום שתהיה המכפר. למה אנו לא אומרים את זה קודם מעריב? מפני שמעריב בליל יום כיפור הוא לא רק מחמת יום כיפור. מתפללים מעריב בליל יום כיפור כמו שמתפללים מעריב בכל

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שגופו של יום כיפור מכפר. למה הגמרא משתמשת במונח של עיצומו של יום הכיפורים? אלא המובן הוא שהחוזק וכוח האדיר של יום הכיפורים הוא מכפר. ואיך אנו מודדים את הכוח של יום הכיפורים? הוא נמדד איך האדם חווה את יום הכיפורים. אם החוויה היא חזקה אז הכוח של היום הוא יותר חזק. הוא יום אדיר.

הרב אומר שהזיכרונות שלו על יום כיפור מימי ילדותו שיחקו כזה תפקיד גדול ביצירת האישיות הרוחנית שלו. זה שיחק תפקיד מרכזי ביצירתו של אישיותו הרוחנית. הרב אומר כשהוא אומר ויודי אז עובר לפניו מחשבת ברק איך ר' משה היה אומר ויודי ואיך שר' חיים היה אומר ויודי. והרב אומר שהוא אז חווה רעדה בלב. אז כפרת היום נמדדת תמיד לפי הכוח והחוזק של החוויה. כפי שהחוויה היא יותר חזקה אז העיצומו של יום הוא יותר חזק וממילא הכפרה היא יותר חזקה. ואם החוויה היא חלשה אז גם הכפרה היא חלשה. קדושת היום היא משהו שכל אחד יכול להוריד אותה או להעלות אותה לכוח אדיר. ומשיגים כל זה על ידי תפילה.

אנו אומרים הרבה שירה להקב"ה ביום כיפור. האדרת והאמונה לחי עולמים. על ישראל גאוותו. שחרית עמוס בשירה. הבעיה היא שאנו ממהרים ולכן אנו מדלגים. יש חלק שלם קודם קדושה שהוא אך ורק שירה. שרים שירה להקב"ה. אמרו לא-לוקים. מעשה א-לוקינו.. החלק הכי גדול של הפיוטים הוא שירה להקב"ה. יום כיפור הוא היום של שירה. הרב אמר שבליטא ובבית אביו לעולם לא אמרו שיר הייחוד ושיר הכבוד. חוץ מיום כיפור. בשבת היו אומרים את היום והקדיש ובזה היו גומרים. חוץ מליל יום כיפור. בליל יום כיפור היו אומרים שיר הייחוד של כל השבוע ואח"כ היו אומרים שיר הכבוד. יום כיפור הוא יום של שירה. מפני כשהאדם מתקרב להקב"ה הוא חייב לומר שירה. ויום כיפור הוא היום שאנו הכי מתקרבים להקב"ה. לפני ה' תטהרו.

לילה. ועוד, אנו אומרים את זה קודם שאומרים סליחות.

יום כיפור הוא יום של תפילה. תפילה ביום כיפור היא משתי סיבות. סיבה שנייה היא שווידוי קשור לתפילה. תפילה היא חלק מווידוי. הרב אומר שהוא עוד זוכר המכתבים שכתבו הגר"מ זצ"ל ור' חיים זצ"ל לאחל כתיבה וחתימה טובה. זה על פי דין שצריכים לעשות את זה. זה כתוב במחבר וברמ"א. שצריכים לאחל אחד לחברו לשנה טובה תכתבו ותחתמו. למה? זה חלק מכיבוד יו"ט של ראש השנה. גם אכילת הפירות כסמלים לשנה טובה הם גם קיום של כיבוד יו"ט. זה הלכה של כיבוד יו"ט. וביום כיפור ר' חיים היה כותב לכבוד מעלת כבודו הנני מאחל לו קדושת היום מחילת עוון והארת פנים וקבלת התפילות לרחמים ולרצון. ואחרי זה ר' חיים היה כותב הברכות הרגילות גמר חתימה טובה לשנת חיים ושלום. ולא היה מכתב אחד שר' חיים שלח בלי לכתוב קודם המשפט הראשון. לברך שיחווה את קדושת היום. ומחילת העוון והארת פנים וקבלת התפילות לרחמים ולרצון. יום כיפור הוא יום של תפילה. ומה שהחוויה של התפילה היא יותר עמוקה ויותר בהתרגשות אז החוויה של יום כיפור הוא יותר גדול.

אנו תמיד אומרים שעיצומו של יום מכפר. מה זה עיצומו של יום? י"א שעיצומו של יום הוא עצמו של יום. ומה זה עצמו של יום? הרמב"ן בחומש אומר על הפסוק של כי בעצם היום הזה שזה כשהשמש הוא בשיא החוזק שלו, והיינו בחצות היום. למה הגמרא לא אומרת

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

זה לא אנחנו שמציירים תמונה זו. שיר השירים מצייר תמונה זו. קול דודי דופק. ה' הוא לא רק מרומם מעל לכול והאדון של האין סוף עצמו ומעורר תחושות של מורא ופחד אלא ה' הוא גם קרוב אל האדם.

החלק השלישי - על ישראל גאוותו - היחס הייחודי בין השם לישראל

המוטיב השלישי הוא היחס הייחודי בין ה' לישראל. אם יש יחס וקירבה בין ה' לאדם אז בוודאי יש לה' יחס ייחודי עם ישראל. על ישראל גאוותו. יש נוהגים לדלג על אומץ תהליך. ובאים מיד לעל ישראל גאוותו. אבל אז זה לא בהקשר הנכון.

הכל מוביל לשיא - לקדושה. המלאכים לא יכולים לומר קדושה בלי ישראל

זה יום גדול, והרב מאחל לכולם גמר חתימה טובה לשנת חיים טובים ולשלום.

הרעיון הוא שכל המלאכים אומרים שירה להקב"ה. אבל הקב"ה בעיקר רוצה לשמוע את השירה של עם ישראל. קודם אומרים את השירה של המלאכים. מעשה א-לוקינו. באילי שחק. זה שירה של המלאכים. אבל ורצית שבח. אנו מדגישים שה' יותר רוצה את השירה של האדם ושל עם ישראל. הרעיון הוא מה שהגמרא בחולין אומרת שהקב"ה רוצה את השירה של ישראל יותר מהשירה של המלאכים.

השירה (הפיוטים) נחלקים לשלשה חלקים.

החלק הראשון - שיר לאדון היקום

שיר לה' כריבון העולמים, האדון של כל היקום. של הרבה עולמות. של האין סוף עצמו. של כל הכוחות הדינמיות של הקוסמוס. הבורא והיוצר של כל הריאליות. אין לנו גישה לה' בכלל. ה' הוא מעבר לכול. התרוממות מעל לכול. אמרו לא-לוקים. מעשה א-לוקינו.

החלק השני - הקרבה של השם אלינו - בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו

אשר אומץ תהליך. ורצית שבח. לא שרים על רוממות ה' אלא שרים על הענוה של ה'. בכל מקום אשר אתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו. כל מקום שאתה מוצא את הרוממות של ה' שם אתה מוצא ענוותנותו. שם תמיד תמצא את הענוה של ה'. איך זה מתבטא? ה' יורד מנבכי הטרנסנדנטיות לתוך עולם סופי ורוצה את הרעות של האדם שהוא יצור סופי. ה' מתקרב אלינו. ה' דופק על הדלת שלנו.